

Verenigingsnieuws

Vrijdag 23 maart a.s. vindt onze Algemene Ledenvergadering/ Jaarvergadering plaats om 19:30 uur in ons verenigingslokaal Óp Sankt Tolbert, Bloemendalstraat 11A te Vaals.

Vanaf 20:00 uur zijn ook niet leden van harte welkom om de uitgebreide fotopresentatie over de Akenerstraat en de Bergstraat in vroegere tijden van Victor Voncken bij te wonen. Er worden unieke foto's getoond van gebouwen en personen, van voormalige winkels, cafés en van bedrijven zoals de NEVA en de 'IJSfabriek'.

In dit nummer:

In Memoriam Dolf Baltus	1
Het Vaalser Weekblad (Der Kwespel)	2
Project rondwandeling "Joods Vaals"	3
Nieuwtjes binnen de vereniging	4

Nummer 97

2018 #2

In Memoriam Dolf Baltus

Op 78-jarige leeftijd is Dolf Baltus, omringd door zijn naasten, thuis overleden. Dolf is mede oprichter van Sankt Tolbert Vaals en vervulde van 1989 tot 1993 het voorzitterschap. Van 1993 tot 2009 was Dolf secretaris en daarna lid. Mede door zijn onvermoeide inzet als bestuurslid over een onafgebroken periode van 20 jaar, kon onze vereniging uitgroeien tot wat we vandaag de dag zijn.

De liefde voor de lokale geschiedenis ging bij Dolf gepaard met zijn passie voor de fotografie. Jarenlang legde hij met zijn Mamiya-fototoestel alles op de gevoelige plaat vast. De filmrollen werden uiteraard door hem in zijn donkere kamer ontwikkeld en afgedrukt. Dit alles mondde uit in twee grote fototentoonstellingen die hij organiseerde: Völser Nostaljie (1982 en 1986).

In 1989 was hij de grote initiatiefnemer bij de oprichting van onze vereniging. Enorm veel werk werd door hem verricht: statuten, huishoudelijk reglement, het financiële aspect, vergaderruimte, opbouw van een eigen heemkundearchief enz. enz. Later kwamen daar nog vele publicaties (ca. 12 stuks) en enkele tentoonstellingen bij. Onder de bezielende leiding van Dolf kwamen de volgende tentoonstellingen tot stand: 100 jaar school Tentstraat, Vaals 950 jaar, bibliotheekwezen 100 jaar, 200 jaar Bloemendal, Vaals tijdens de Tweede Wereldoorlog, Vaals 60 jaar bevrijd en de Open Monumentendag op Sankt

Tolbert 2003.

De samenstelling van de grote overzichtstentoonstelling over de Tweede Wereldoorlog in de keldergewelven van Hotel Kasteel Bloemendal in 1994

geschiedde bijna in zijn geheel door Dolf.

Parallel met het besturen van onze vereniging wist Dolf zijn eigen foto-collectie steeds

verder te vergroten. Met name ontelbare school- en familiefoto's werden door hem van namen en anekdotes voorzien. Een waar monnikenwerk waar wij thans nog van profiteren.

Zeer bekend zijn ook de in ons tijdschrift "verleden & heden" verschenen verhalen en gedichten van Dolf, geschreven in 't Völser Platt. Vooral zijn gedichten "wie Vols entschtange is" en "Oobjaab Völser Plat" behoren ondertussen tot onze belangrijke literatuurwerken.

De succesvolle gesprekken voor het in eigendom verkrijgen van de schuur van hoeve Sankt Tolbert (1991) met mevrouw Maria Wintgens-Nyssen voerde Dolf. Vanaf dat ogenblik was een van zijn speerpunten de realisatie van ons eigen verenigingsgebouw met eigen vergader- en archiefruimte.

Dolf kan zonder twijfel als de grote architect achter de verbouwing van ons gebouw worden betiteld. Hiervoor zijn wij hem enorm veel dank verschuldigd.

Na zijn actieve jaren als bestuurder, hield Dolf zich o.a. bezig met de uitgave van een eigen publicatie over de geschiedenis van "de Vaalser Berg", een omvangrijk boekwerk, dat zo goed als gereed is. Wij hopen allen ten zeerste dat deze laatste wens van Dolf alsnog in vervulling zal gaan.

**Dolf,
danke veur alles
en adieë.**

Bestuur en leden van Heemkundekring Sankt Tolbert Vaals.

Het Vaalser Weekblad (Der Kwespel)

Cornel Thoma

Het is een klein wonder dat in de gemeente Vaals, in ons digitale tijdperk, nog steeds een eigen weekblad het 'Vaalser Weekblad' verschijnt. De eerste uitgave werd op 1 oktober 1919 (gedateerd 4.10.1919) huis aan huis verspreid onder de naam "Vaalser Anzeiger. Lokalblatt für Vaals und Umgebung." De oprichters van de 'Vaalser Anzeiger' waren de heren E.J. Bröcheler en W.J. Thoma. Sommige artikelen waren in het Duits, anderen in het Nederlands geschreven. Het weekblad werd een succes en kreeg spoedig de bijnaam 'Der Kwespel'. Waar deze bijnaam vandaan komt, blijkt uit het hier ongewijzigd opgenomen gedicht van de heer Cornel Thoma, zoon van W.J. Thoma. Hij was vanaf 1920 in het bedrijf werkzaam.

Tegenwoordig brengt carnavalsvereniging 'de Grensülle' jaarlijks een carnavalskrant uit onder de naam 'Der Kwispel'. Bij de 'Vaalser Anzeiger' was steeds los bijgevoegd het 'Kirchenblatt', dat op initiatief van pastoor J. Franck ontstond. Dit blaadje had een kleiner formaat dan de 'Vaalser Anzeiger' en hierin stonden de kerkelijke berichten. In de volksmond werd het 'Vaalser Weekblad' ook wel het 'Keresjblädsje' genoemd. In 1939 werd de 'Vaalser Anzeiger' eentalig Nederlands en veranderde de naam in 'Vaalser Weekblad' en het 'Kirchenblatt' kreeg de naam 'Parochieblad', dat in juni 1947 voor de laatste keer verscheen. Heden maken de 'Kerkelijke Berichten' deel uit van het 'Vaalser Weekblad'. De Duitse bezettingsmacht legde in 1941 een verschijningsverbod op aan een groot aantal Nederlandse dag- en weekbladen, waaronder het 'Vaalser Weekblad'.

Op 20 september 1941 verscheen de laatste uitgave tijdens de oorlog, waarin de redactie flink protesteerde en Cornel Thoma een gedicht ten

afscheid aan de abonnees schreef. Het gedicht eindigde met de woorden:
*"Vrienden van 't weekblad, van harte: Vaarwel,
 Weest maar niet treurig, de tijd gaat zoo snel,
 Wij gaan naar de maan, het spijt ons zeer,
 Maar eens komt de tijd – dan komen we weer."*

Het protest leidde ertoe dat Cornel Thoma 3½ maand gevangenisstraf kreeg en bijna 6 maanden in een concentratiekamp te Amersfoort moest verblijven. Op 21 oktober 1944 verscheen het 'Vaalser Weekblad' weer, met een *'Proclamatie aan de Nederlandsche bevolking der Gemeente Vaals'* van burgemeester Rhoen en met het artikel *'Hier zijn we weer!'* van de redactie. Terug van de maan!

Op 27 september 1947 verscheen het jubileumsnummer, 25 jaar 'Vaalser Weekblad' met het gedicht van Cornel Thoma:
"Der Kwespel"
 Et sönt huj 25 joer verjange,
 seit ich e Vols minge rönde maach,
 en weil dat sue gewende es,
 han ich huj jubiläumsdaag.

Dröm well ich alle anger saache,
 huj an de kante stelle,
 well üech läver en die plaatsch,
 minge läevenloov verzälle

Wie ich et iëeschte moel ben komme,
 begonne se mich uus ze laache,
*"klenge, saag ens en de drökkerej,
 se souwe dich jät grüesser maache"*.

Ich saat: die gruesse bläer e Vols,
 hant allemoel net lang bestange,
 die sönt doch noe verloov va zitt,
 an hön formaat kapott jejange.

Et kan üech doch ejalich sië,
 of ich gruess ben of petit,
 de houptsaach es en bieft et doch,
 dat üer wier eng ziedonk kritt.

En ziedonk moss ooch könne schälde,
 wenn jät net in orde es,
 moss at ens met der bessem komme.

wenn enge sië fatzuun vergesst.

Dat ich doe jät kleng vöer woer,
 hauwe spötter in de jaate,
 en vöer mich ze ärgere,
 se due a mich "der Kwespel" saate.

Mär ömmer hat et jott jejange,
 doevöer han ich net ze klare,
"Der Kwespel" en de Völser luj,
 hant sich ömmer fein verdrare.

Et woer at zwei en zwanzig joer,
 dat mië läeve aajevange,
 due ben ich dörch dat nazipak,
 drej joer noe der mond jejange.

Doe han ich lang in der prisong,
 en in et kamp jesäesse,
 ich woet doe schläet behandelt,
 en kräeg bauw nüess ze fräesse.

In 1944 woer dat aafjelooove,
 due hauw der Prüess de piefe aaf,
 en wie ich dat versprouche hauw,
 koem ich wier van der mond eraaf.

Hatslich woet ich wier empfangen,
 begrösst van alle Völser luj,
 en se sönt ming klante bläeve,
 tröj bes op der daag van huj.

Se hant mich ooch noch döks gevroert,
 e grüesse röksje a ze paasse,
 mär van die een en zwanzig cent,
 doe kan ich net va waasse.

Dröm bliev ich läver wie ich ben,
 breng üech ömmer kott en jott,
 alles wat e Vols passiert,
 en alles wat üer wesse mott.

Wenn benne vönef en zwanzig joer,
 wierem anger zitte sönt,
 dan sall ich mich överläege,
 dat dan ne grüess're "Kwespel" könt.

Of de schrijfwijze 'Kwespel',
'Kwéspel' of *'Kwispel'* moet zijn laten wij maar in het midden. Het Völser dialect is immers een spreektaal. En voor diegene die niet zo goed in ons dialect zijn: grote kranten kunnen met een bezem vegen, het kleine Vaalser Weekblad moet het met een handveger doen. Het formaat van het Vaalser Weekblad is overigens steeds hetzelfde gebleven en dat is prima zo. Volgend jaar het honderdjarig bestaan!

Victor Voncken

Project rondwandeling “Joods Vaals”

In de 17de en 18de eeuw waren er een veelheid aan kerken en kerkgenootschappen actief in Vaals:

- A. Katholieke St. Pauluskerk (1266, voor het eerst genoemd)
- B. Evangelisch - Lutherse kerk (1737 inwijding)
- C. Waals – gereformeerde gemeente (1667 bouw van de “Franse kerk”, de L’église Walonne)
- D. Protestantse kerk (1671 inwijding)
- E. Mennonieten (vermeld in 1740)
- F. Joodse Synagoge (gelegen aan het von Clermontplein 24a)

De geschiedenis van de kerken en kerkgenootschappen A) tot E) zijn vaak beschreven.

De joodse geloofsgemeenschap is echter in de vergetelheid geraakt.

Wij willen met ons project “Joods Vaals” de geschiedenis van de Joodse gemeenschap

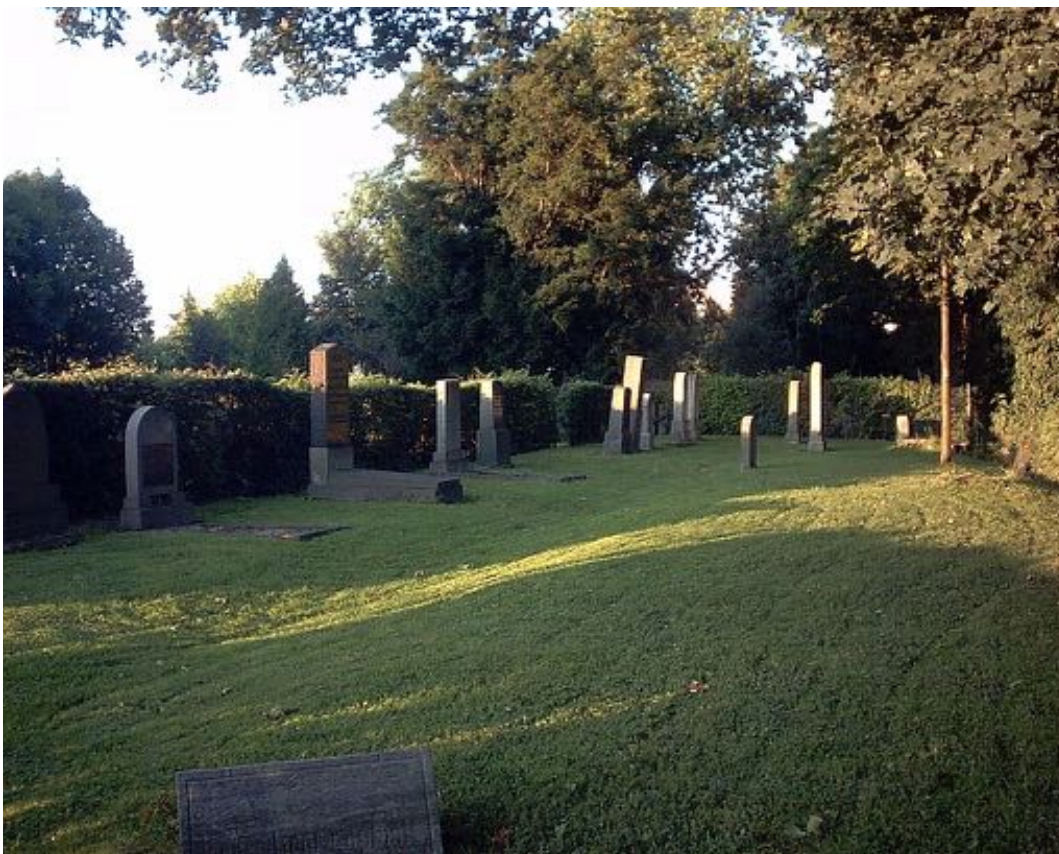
van Vaals bijwerken en het Joods verleden van onze gemeente voor bewoners en bezoekers ontsluiten. Voor ons is het belangrijk dat het project “Joods Vaals” niet alleen stil blijft staan bij leed, geweld, terreur, deportatie en vermoording in de jaren veertig van de vorige eeuw – hoewel dit een belangrijke plaats inneemt. In plaats daarvan willen we laten zien dat er sinds het midden van de 18de eeuw een Joodse gemeenschap in Vaals bestond, die grotendeels verborgen bleef en ontdekt wil worden. We willen iedereen – burgers, historici, toeristen en geïnteresseerden het perspectief bieden in de geschiedenis te snuffelen en de sporen van een verdwenen deel van de plaatselijke historie na te gaan. Een belangrijke doel in het kader van “Joods Vaals” is het bewustmaken van een verdraagzame samenleving in het algemeen en met blik op de religieuze verschillen in het bijzonder. Wij willen een

bijdrage leveren door niet alleen het verleden te ontsluiten, maar vooral de hedendaagse sociale mechanismen van een vreedzame co-existentie in onze gemeenschap laten zien. Deze rondwandeling is ook geschikt voor kinderen uit groep 7 en 8 van het basisonderwijs die in het kader van wereldoriëntatie / levensbeschouwing een excursie maken door het oude en nieuwe centrum van Vaals.

De rondwandeling “Joods Vaals” wil, zoals andere historische stadswandelingen ook, de mogelijkheid tot ontrafeling van het verleden bieden en het waarnemen van de geschiedenis aan authentieke plaatsen mogelijk maken, zodat mensen het spoor kunnen volgen van iets wat uit ons dagelijks leven verdwenen is.

Openstelling van de rondwandeling: 2 mei 2018

Jan Francotte, Thomas Richter

Bron: Wikipedia – Joods begraafplaats Vaals

Bezoek

Bezoek ons ook op:
facebook®

Verenigingsnieuws

Nieuwtjes binnen de vereniging

Nieuw lid

Als nieuw lid van de Heemkundekring Sankt Tolbert werd ingeschreven:

- Peter Bindels (Lieshout)
- Marie-José Bindels-Wiertz (Lieshout)
- Theo Delnoye (Vaals)
- Paul de Graauw (Vaals).

Hartelijk welkom aan deze nieuwe ledenDe vereniging telt nu **226 leden**.

Vuur wunsje alle mietliedder va Sankt Tolbert en hun familie Frölieje Ostere.

Wij wensen alle leden van Sankt Tolbert en hun familie een Zalig Paasfeest.

De nieuwsbrief is een uitgave van heemkundekring Sankt Tolbert.

Wilt u meer weten over de heemkundekring Sankt Tolbert, een bijdrage leveren aan deze nieuwsbrief of heeft u een interessante mededeling, kijk dan op de website www.sankttolbert.nl of mail naar sankttolbert@gmail.com.

De nieuwsbrieven staan ook in pdf-formaat op de website. Deze kunt u downloaden. Tevens kunt u op de site aangeven als u de nieuwsbrief niet meer wilt ontvangen.